

PROIZVODNA I TEHNOLOŠKA INFRASTRUKTURA I REGIONALNI RAZVOJ HRVATSKE

Aleksandar Bogunović

Tomislav Gelo

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Katedra za makroekonomiju i gospodarski razvoj

1. UVOD

Restrukturiranje i gospodarski rast je potreban uvjet smanjivanja regionalnih disproporcija. Stabilne staze rasta iziskuju permanentne tehnološke inovacije i investicije u procesnu i proizvodnu sferu. To podrazumijeva vrijeme i sredstva potrebna za promjenu regionalne gospodarske strukture. Naime, tehnološki napredak je sadržan u fizičkom i ljudskom kapitalu pa promjene podrazumijevaju investicije koje su u slabije razvijenim regijama izraženo oskudan faktor. Usmjeravanje investicija u sektore s najvećim multiplikatorskim djelovanjem pridonosi promjeni strukture i dinamiziranju regionalnog rasta. Osnovni gospodarski strukturni kostur regije trebao bi činiti mali broj velikih poduzeća u realnom sektoru koja su sposobna kreirati i primijeniti inovacije. Stvorena stvaralačka energija se širi i na regionalni i međuregionalni prostor. Međuregionalna konkurencija potencira inovacije i pridonosi valorizaciji regionalnih potencijala. Očito, riječ je o međuregionalnoj mobilnosti faktora, roba i usluga u kojoj direktno sudjeluju razmjenjiva dobra s utjecajem i na dijelove strukture koja proizvodi nerazmjenjiva dobra i/ili dobra lokalnog karaktera.

Regionalni razvoj uz fizičke i kvalitativne promjene faktora i rezultata njihove aktivnosti uključuje pomake u socijalnoj sferi i drugim poljima vezanim za uvjete života i rada stanovništva. Makroekonomsko poimanje rasta podrazumijeva i pomake na mikrorazinama od odnosa prema radu, dokolici i tradicionalizmima do povjerenja u nove vrijednosti koje se stvaraju i afirmiraju. Stvarnost kao pretpostavka suvremenog razvoja je i novi ekonomski zemljopis koji diktira promjene u samoj filozofiji rasta i razvoja. Modeli zatvorenih granskih, regionalnih i državnih gospodarskih struktura predstavljaju dovršene i besperspektivne pokušaje kratkoročnih preživljavanja pa je na svim razinama društvenog organiziranja sve prisutnija tržišna otvorenost i konkurencija.

Tržišna alokacija faktora i konkurencija podrazumijeva institucionalnu, organizacijsku i tehnološku infrastrukturu koja ima zadaću minimiziranja raznih tipova inferiornosti i otvaranja razvojnih perspektiva. Uspostavljanjem korelacije između institucionalne tehnološke infrastrukture i gospodarskog rasta ogleda se u procesnim

i proizvodnim inovacijama. Slijedi da je brojnost raznih institucija pretpostavka ili potreban, ali ne i dovoljan uvjet za dinamičan rast regionalnog gospodarstva. To ilustrira stanje istraživačkih centara i instituta u Hrvatskoj do 90- te godine 20. stoljeća. Velike i razvojno trome proizvodne jedinice su imale svoje istraživačke centre koji su se dijelom mogli iskoristiti za proces tranzicije i restrukturiranja, što su slijedili u zadnja dva desetljeća. Taj proces je valjalo usmjeravati u pravcu tržišnih prilagodbi zadržavajući tehnološki infrastrukturni kostur kao kralježnicu ukupne regionalne gospodarske strukture. To je svakako sasvim drugi proces od administrativnog dokidanja razvojnih i planskih službi, koji je uslijedio, što je dovelo do infrastrukturnog diskontinuiteta. Istovremeno stručne i znanstvene institute zamjenjuju volontarizam i novi politički determinizam. Bitno je napomenuti da i uz postojanje ranijih institucija 80-te godine karakterizira razvojna stagnacija i besperspektivnost što je djelomično rezultat političkog determinizma.

2. PODUZETNIŠTVO U HRVATSKOJ

Često je dalek, pa i neizvjestan put od istraživanja i spoznaja do kojih se dolazi pa do njihove aplikacije. Inovacije u nove tehnologije pretvaraju gospodarski subjekti. Ključna je determinanta za primjenu inovacije interna sposobnost prepoznavanja potencijalnih tehnologija. To je uvjetovano organizacijom, gospodarskom snagom i tržišnim udjelom mikro subjekata. Istraživanja su primjerena relativno velikim poduzećima koja mogu stvarati infrastrukturne pretpostavke za istraživanja i imaju sposobnost tržišnog vrednovanja procesne i proizvodne inovacije.¹ Sam inovativni proces se manifestira kroz stvaranje i prvu aplikaciju inovacije te njeno rasprostiranje u prostoru. Očito, da je struktura poduzeća po veličini relevantna za stvaranje i aplikaciju inovacija, pa širenje poduzetničke funkcije i brojnost poduzetnika jest potencijalna, ali ne i stvarna sposobnost stvaranja i aplikacije inovacija. To na određeni način ilustriraju podaci o broju poduzetnika, poduzećima po veličini, rastu BDP-a i zaposlenosti.

U čitavom tranzicijskom razdoblju raste broj poduzeća u Hrvatskoj. Danas je broj poduzeća preko 20 puta veći od njihovog broja u predtranzicijskom vremenu, a posebno raste udio malih poduzeća u ukupnoj strukturi. Ukupan broj aktivnih poduzeća u Hrvatskoj sredinom 2010. godine iznosio je 89.661 od čega su mala poduzeća činila 98%, srednja 1,5% i velika 0,5%.² U samo tri godine (2006-2009) broj je registriranih poduzetnika narastao za oko 16%. (Graf 1.) Istovremeno je broj malih poduzetnika narastao za 17%, dok se broj srednjih smanjio za 2% a velikih za 1%.³

¹ Proizvodna inovacija uključuje stvaranje novih dobara, dok procesna inovacija putem svježih faktora i/ili tehničkim poboljšanjem postojećih znači novu tehnologiju i/ili proizvodnu tehniku koja se odražava na uštedu inputa, poboljšanju uvjeta rada, rješavanje tehničkih ograničenja u proizvodnji i omogućava proizvodnju novih kvalitetnijih proizvoda.

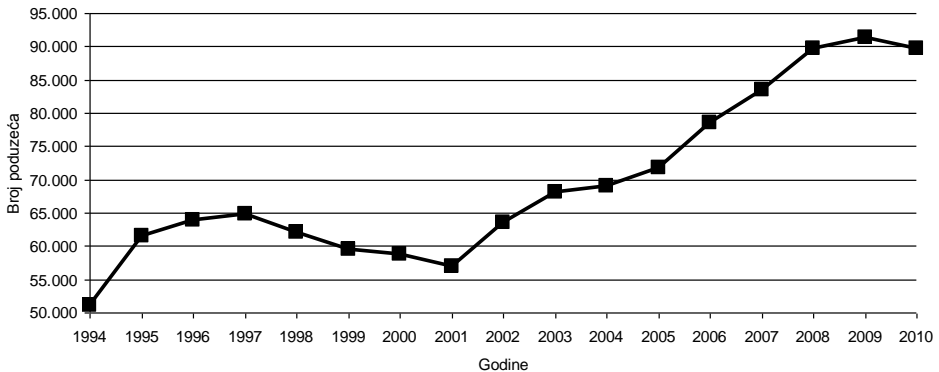
² Klasifikacija poduzetnika prema veličini (mala, srednja i velika) je urađena na osnovi metodološkog pristupa razrađenog u Zakonu o računovodstvu (NN 109/2007.), članak 3.

³ U promatranom razdoblju, zbog promjene metodologije, nije moguće izvršiti i klasifikaciju poduzetnika prema veličini.

U 2010. godini prvi je put od 2001. godine došlo do smanjivanja broja poduzetnika i to za 2% kao posljedica ukupne gospodarske krize u RH. Najveći pad bilježe mala poduzeća, a nešto manji srednja.

U komparaciji s Europskom unijom i razvijenim zapadnim zemljama nema značajnijih odstupanja u strukturi broja poduzeća prema veličini. Razlike su uglavnom prisutne u rasporedu poduzeća po djelatnostima i njihovom doprinosu gospodarskom rastu i zaposlenosti. Komparirajući strukturu poduzetnika prema veličini s Europskom unijom i odabranim razvijenim zemljama relativni odnosi su gotovo identični. Kada se promatra broj zaposlenih po veličini poduzeća, značajnija je razlika u prosječnoj zaposlenosti kod velikih poduzeća Unije i Hrvatske. Velika poduzeća u Uniji imaju prosječno preko 1000 zaposlenih, dok je u Hrvatskoj prosječna zaposlenost u velikim poduzećima oko 700 radnika.⁴

Graf 1. Kretanje broja poduzeća u Hrvatskoj od 1994. do 2010. godine⁵

Izvor: FINA, HGK

Kada je u pitanju EU, udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća, (20,9 milijuna) iznosi 99,8% (Graf 2).⁶ U strukturi malih poduzeća dominiraju mikropoduzeća s udjelom od 91,8% i prosječno 2 zaposlena. Gotovo polovica mikropoduzeća u EU nema zaposlenih⁷ što je slično i u Hrvatskoj. Kako mikro poduzeća u strukturi malih poduzeća dominiraju, slijedi da na ostala mala poduzeća otpada svega 6,9%, srednja 1,1% i velika poduzeća oko 0,2% svih poduzeća EU. (Graf 3.) Prosječan broj zaposlenih u malim poduzećima, bez mikropoduzeća, je 19, u srednjim 100 i u velikim 1042 zaposlena. U ukupnom broju zaposlenih mikropoduzeća

⁴ U strukturi ukupnoga broja poduzeća malo i srednje poduzetništvo čine udjele u rasponu od 95% do 99%. U SAD-u je taj udio oko 97%, u Njemačkoj 99,8%, Italiji 98,8%. Udio zaposlenih u malom i srednjem poduzetništvu za SAD iznosi 50,4%, Njemačku 64% i Italiju 56% (Bogović, T., 2006.)

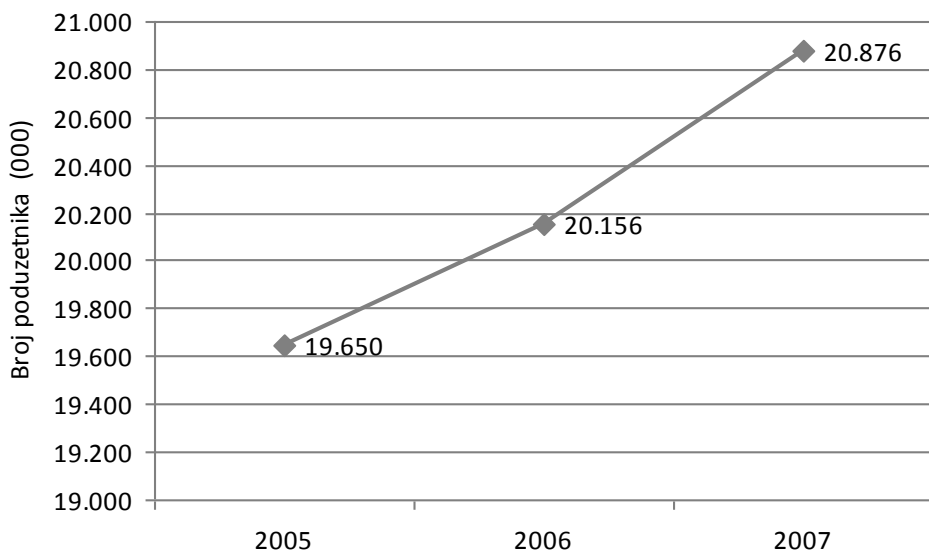
⁵ Podaci za 2010. godinu odnose se na prvih 6 mjeseci.

⁶ Takva poduzeća imaju prema propisima EU manje od 250 zaposlenih.

⁷ Mikropoduzeća prema propisima EU imaju manje od 10 zaposlenih.

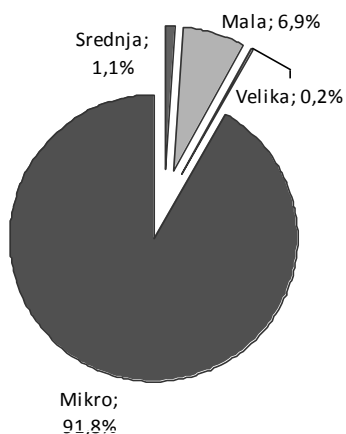
podjeluju sa 30%, mala 21%, srednja 17% i velika poduzeća sa 32%. Najviše velikih poduzeća u EU se nalazi u velikim tehnološkim sustavima kao što su energetika, promet, vodoopskrba, proizvodnja duhana i papira. (Graf 4)

Graf 2. Kretanje broja poduzetnika u razdoblju od 2005-2007 u EU (u 000)

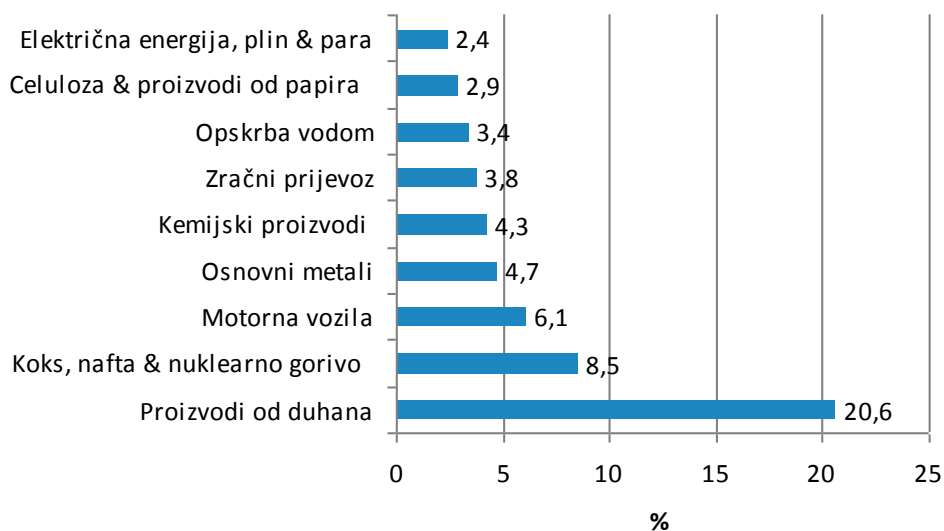

Izvor: Eurostat, European business, facts and figures, 2008., 2009., 2010. edition

Graf 3. Struktura poduzetnika po veličini u EU 2007. godine

Izvor: Eurostat pocketbooks, Key figures on European business with a special feature on the recession, 2010. edition

Graf 4. Udio velikih poduzeća u izabranim djelatnostima (preko 2%) za EU 2007. godine

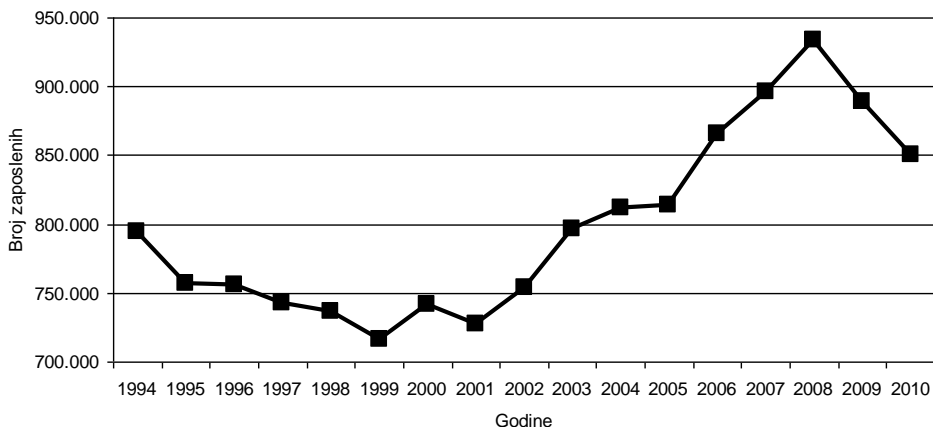
Izvor: Eurostat pocketbooks, Key figures on European business with a special feature on the recession, 2010. edition

Mikropoduzeća u Hrvatskoj sudjeluju sa 85% i imaju prosječno 2 zaposlena. Ujedno sudjeluju u zaposlenosti svih poduzeća sa 16%. Mala poduzeća, bez mikropoduzeća, imaju udio od 12%, prosječno 20 radnika i ukupnoj zaposlenosti svih poduzeća sudjeluju sa 22%.⁸

Ukupan broj zaposlenih u malim, srednjim i velikim poduzećima je sredinom 2010. godine iznosio 850 tisuća od čega je njih 48,6% radilo u malim, 18,7% u srednjim i 32,7% u velikim poduzećima. Za razliku od broja poduzeća broj zaposlenih je počeo padati već u 2009. godini kao posljedica otpuštanja radnika zbog utjecaja svjetske financijske krize i zbog strukturnih gospodarskih problema u samoj Hrvatskoj. U odnosu na 2008. godinu u 2009. godini je bilo 5% manje zaposlenih a taj se trend nastavio i u 2010. godini. (Graf 5.)

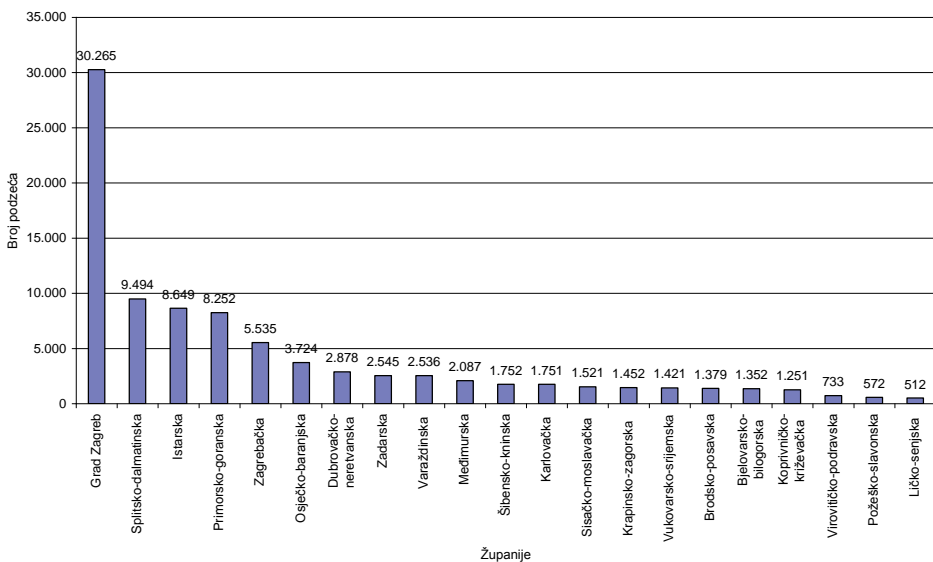
⁸ Prema objavljenom istraživanju Hrvatske udruge banaka, Financiranje malih i srednjih poduzeća u krizi, FINA je napravila obradu tako da je poduzeća klasificirala u četiri skupine prema kriteriju broja zaposlenih: mikropoduzeća do 9 zaposlenih, mala poduzeća od 10 do 49 zaposlenih, srednja od 50 do 249 zaposlenih i velika od 250 i više zaposlenih. Klasifikacija prema našem Zakonu o računovodstvu nije u potpunosti usklađena s klasifikacijom EU koja koristi četiri skupine poduzeća (dodaje se kategorija mikropoduzetnika).

Graf 5. Kretanje broja zaposlenih u poduzetništvu u razdoblju od 1994-2010⁹

Izvor: FINA, HGK

Graf 6. Broj poduzetnika po županijama 2010. godine

Izvor: HGK

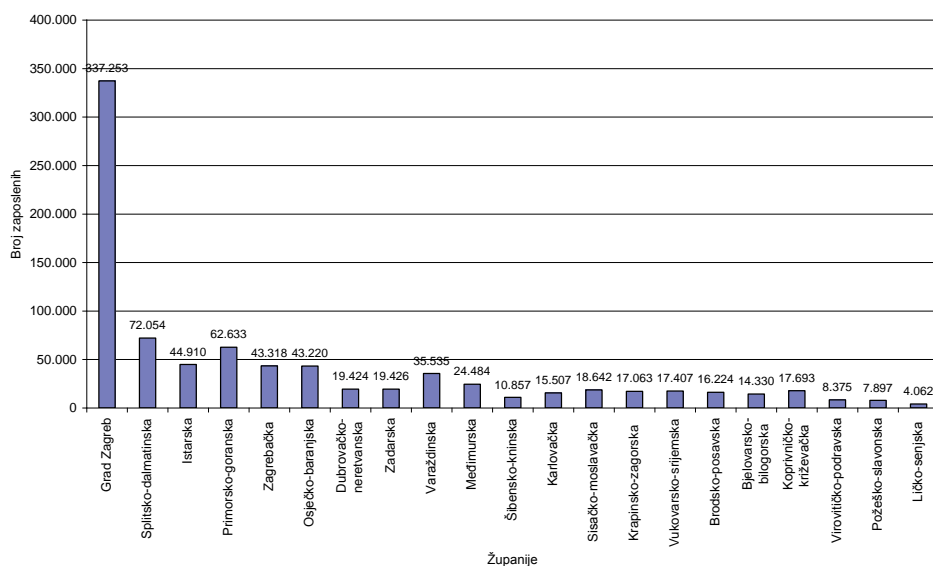
Analiza poduzetnika po županijama pokazuje da je u županiji Grad Zagreb 2010. godine bilo 34% svih poduzetnika što čini udio od 40% zaposlenih u

⁹ Podaci za 2010. godinu se odnose na prvih 6 mjeseci.

poduzetništvu Hrvatske. Četiri županije koje se po broju poduzetnika nalaze iza Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinska, Istarska, Primorsko-goranska i Zagrebačka, imaju dodatnih 36% ukupnih poduzetnika u kojima radi 26% zaposlenih u poduzetništvu. U ostalim županijama se nalazi ostalih 31% poduzetnika s 34% zaposlenih. U Gradu je Zagrebu smješteno 20% velikih, 32% srednjih i 33% malih poduzetnika. U sljedeće 4 najveće županije po broju poduzetnika, Splitsko-dalmatinskoj, Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Zagrebačkoj, smješteno je dodatnih 26% velikih, 27% srednjih i 34% malih poduzetnika. U ostalim županijama nalazi se ostalih 54% velikih, 41% srednjih i 32% malih. (Graf 6.)

Analiza broja zaposlenih pokazuje da je u odnosu na ukupno zaposlene u Gradu Zagrebu radilo 59% zaposlenih u velikim, 30% u srednjim i 31% u malim poduzećima. U ostale četiri analizirane županije (Splitsko-dalmatinska, Istarska, Primorsko-goranska i Zagrebačka) radilo je oko 20% u velikim i 30% u malim i srednjim poduzećima. U ostalim županijama zaposleno je 20% u velikim, 40% u srednjim i 40% u malim poduzećima. (Graf 7.)

Graf 7. Broj zaposlenih u poduzetništvu po županijama 2010. godine

Izvor: HGK

Prosječan broj zaposlenih je sredinom 2010. godine u velikim poduzećima iznosio 693, u srednjim 114 i u malim 5. Prosječan broj zaposlenih po jednom poduzetniku u Hrvatskoj je 10,9. Najmanji je broj zaposlenih po jednom poduzetniku u Istarskoj županiji (5,2). Županije s najvećim brojem zaposlenih po jednom poduzetniku (14) su Varaždinska, Koprivničko-križevačka i Požeško-slavonska.

Najveća je prosječna zaposlenost po velikom poduzeću u Gradu Zagrebu (1802 radnika), slijede Splitsko-dalmatinska (664), Istarska (705), Primorsko-goranska (610) i Zagrebačka županija (222). U prosječnoj zaposlenosti po srednjem poduzeću prednjači Istarska sa 155 radnika, a slijede Primorsko-goranska (121), Splitsko-dalmatinska (117), Grad Zagreb (104) i Zagrebačka županija s 89 radnika. Prosječna zaposlenost u malim poduzećima u Istri je na razini mikropoduzeća (2 zaposlena) dok se kod ostalih to kreće gotovo oko prosjeka (6 radnika).

U strukturi ukupnog prihoda, koji su 2009. godine iznosili 613,4 milijarde kuna, i ukupnog rashoda od 604 milijarde kuna, udio je velikih tvrtki 47%, srednjih 19% i malih 34%. U konsolidiranom financijskom rezultatu (4,4 milijarde kuna) udio velikih tvrtki je bio visokih 70% i u odnosu na ranije razdoblje je porastao za preko 20%. Ukupan prihod po zaposlenom svih tvrtki je 2009. godine iznosio 690 tisuća kuna. U velikim tvrtkama je bio gotovo 40% veći od prosjeka, a kod malih oko 28% manji. Navedeno ukazuje na razmjerno nižu produktivnost zaposlenih u malim poduzećima.¹⁰

Valja napomenuti da u 2009. godini dolazi do ekstremnog smanjenja dobiti i to kod velikih poduzeća za 63,6%, srednjih 75,4% i kod malih poduzeća za čak 87,4%. Tako je ukupna neto dobiti u 2009. godini u Hrvatskoj u odnosu na 2008. godinu smanjena oko 73%. U strukturi gubitka 2009. godine (22 milijarde kuna) veliki sudjeluju sa 37%, srednji sa 16% a mali sa 47%. Slijedi da je od 2008. godine prisutan trend pogoršanja poslovnih rezultata.

Kvalifikacijska struktura zaposlenih u Hrvatskoj ukazuje na potrebu dodatnog obrazovanja i treninga radne snage. U strukturi ukupno zaposlenih kod pravnih osoba oko 13% je s osnovnom školom, polukvalificiranih i nekvalificiranih radnika. To je najznačajnije izraženo u prerađivačkoj industriji koja u strukturi zaposlenih ima 45% niskoobrazovanih (NKV, PKV i osnovna škola), što je 3,5 puta više od ukupnog prosjeka te teško može kreirati i slijediti suvremene tehnološke pomake.

Često svjesno i nesvjesno, na mikro i makrorazinama, pravimo komparacije s drugima i uspješnijima na pojedinim poljima i kod toga pozornost je usmjerena na ostvarene rezultate, a izostaje analiza organizacijskih transformacija kao pretpostavke za dugoročno poslovanje. Širenje poduzetničke funkcije kreira novi organizacijski i vrijednosni milje koji bi se trebao odraziti na dinamiku rasta i pridonijeti razvojnom pomaku. Brojnost poduzetnika u određenim djelatnostima utječe na tržišnu konkurenciju i stvaralački razvojni nemir što se može pretvoriti i u pozitivne strukturne pomake i dinamiku rasta. Iako stanje poduzetništva u Hrvatskoj, kvantitativno promatrano, ne odstupa značajnije od stanja u Europskoj uniji postoje kvalitetne razlike koje se ogledaju u tehnološkom napretku, tržišnim udjelima i rastu zaposlenosti i outputa.

Dinamika se rasta temelji na brojnim pretpostavkama, pa tako i na klasičnoj i tehnološkoj infrastrukturi. Na niskim razinama razvijenosti u prvom je planu konvencionalna infrastruktura, a nakon toga u razvijenijim fazama dominantno mjesto

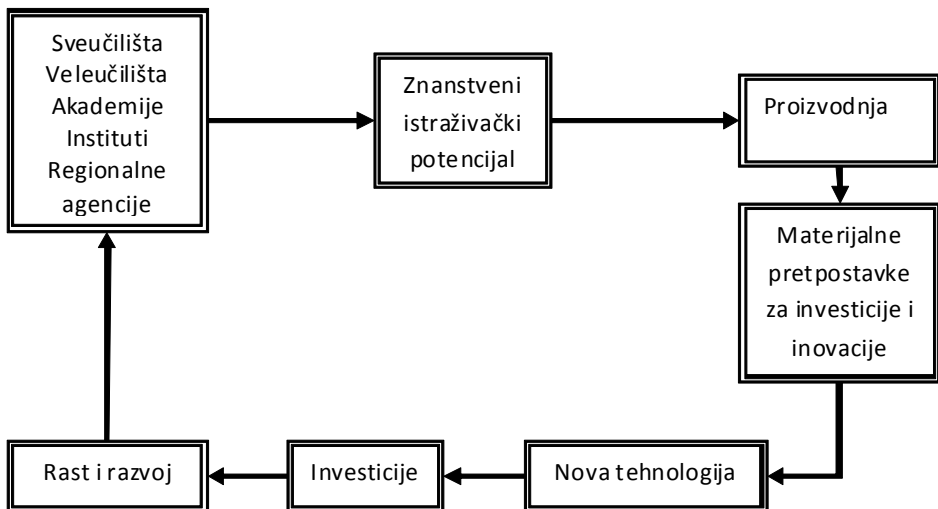
¹⁰ Pod produktivnošću podrazumijevamo prihod po zaposlenom u velikim, srednjim i malim poduzećima.

ima tehnološka infrastruktura. U institucionalnom smislu tehnološku infrastrukturu čini mreža istraživačkih i obrazovnih institucija u kojima se formiraju inicijative i inovacije, što se putem investicija valorizira u tehnološki napredak i doprinosi gospodarskom rastu.

3. ZNANSTVENO-TEHNOLOŠKA INFRASTRUKTURA I GOSPODARSKI RAST

Analizirane strukture poduzetnika često nastaju stihijski, ali je njihov rast pa i opstanak uvjetovan istraživačkim i stručnim potencijalima. Znanstveni i stručni potencijal i materijalne pretpostavke za rad, rezultat su dugoročne tehnološke politike.¹¹ Institucionalna tehnološka infrastruktura uključuje višedimenzionalnu tehnološku politiku i odnos prema obrazovanju, znanosti, inovatorstvu, patentima i drugim relevantnim sadržajima. Tehnološka infrastrukturna politika, tehnološka infrastruktura i tehnologija uvjet su, ali i rezultat rasta i razvoja. (Slika 1.) Dinamika rasta i razvoja skraćuje ili produžava konvergencijske vremenske intervale kad je u pitanju gospodarska sfera pa često pesimistične dugoročne intervale može pretvoriti u opipljive i izvjesne optimizme.

Slika 1. Tehnološko-znanstvena infrastruktura i gospodarski razvoj

Širenje inovacijskih procesa u prostoru uvjetovano je razvijenosti i otvorenosti regija, prostornom rasprostranjenosti tehnološke infrastrukture i/ili prostorne dostupnosti inovacija. Širenje novih proizvodnih i procesnih znanja društveno

¹¹ Vidi: Bogunović, A., Infrastrukture i restrukturiranje gospodarstva, Ekonomski pregled, br. 9-10, Zagreb, 2002.

je značajnije od prve aplikacije jer se širenjem stvara razvojni nemir u kojem se odvijaju permanentni tehnološki i razvojni pomaci. Svako istraživanje uključuje neizvjesnost pa i aplikacija inovacija nije bez neizvjesnosti i rizika. Stanje regionalne strukture s aspekta razvijenosti i udjela poduzeća s aspekta veličine može amortizirati neizvjesnost i poslovne rizike. Mala i srednje velika poduzeća teško da se mogu baviti istraživanjima i raspolagati s razvojnoum infrastrukturom već su upućena na velike i specijalizirane sustave koji se uz vlastita istraživanja naslanjaju i na referentne istraživačke centre iz okruženja.

Tehnološka infrastruktura nije raspoređena po svim regijama, a posebno ne po slabije razvijenim i depresivnim područjima. Obično je kao i obrazovne institucije koncentrirana u velikim gradovima. Visokoobrazovani sustavi osiguravaju profesionalno opredijeljene i relativno dobro plaćene istraživače. Ujedno tako locirani obrazovni i istraživački centri su blizu vladinih agencija, što im omogućava relativno lakše uspostavljanje kontakata i dostupnost sredstvima za financiranje istraživačkih projekata. Razvijene regije i veliki gradovi imaju i bogatije socijalne grupe, što formira bolje tržište za nove proizvode pa samim tim i inovacijske procese čini plodonosnijim. Obrazovanje smanjuje jaz između potencijalne radne snage i novih tehnologija pa je očito da nositelji tehnološkog progressa u slabije razvijenim regijama moraju biti veliki privatni i/ili javni sustavi koji pomoću simulacije pomažu razvojno slabije razvijenim regijama i provociraju nastajanje malih i srednjih poduzeća.

Identično kao i na poduzetničkom polju u demokratskom preobražaju u Hrvatskoj tranzicijski proces karakterizira rast državnih i privatnih obrazovnih i istraživačkih jedinica. Tako na početku drugog desetljeća ovog stoljeća u Hrvatskoj djeluje oko 40 instituta, 70 fakulteta i akademija, 15 znanstvenih institucija vezanih za gospodarstvo, 6 tehnološko-istraživačkih razvojnih centara, 50 veleučilišta i visokih škola, 26 razvojnih agencija, 20-ak državnih agencija i 56 tehnoloških parkova. Preko 80% svih instituta je smješteno u Zagrebu i neposrednom okruženju. U Zagrebu je smješteno 50% fakulteta i akademija. Dodajući tome po 10% koncentriranih u Osijeku, Rijeci i Splitu slijedi da na ostali prostor Hrvatske otpada oko 20% fakulteta i akademija. Identična je situacija i u regionalnom rasporedu ostalih obrazovnih centara, viših i visokih obrazovnih institucija pa i istraživačkih potencijala.

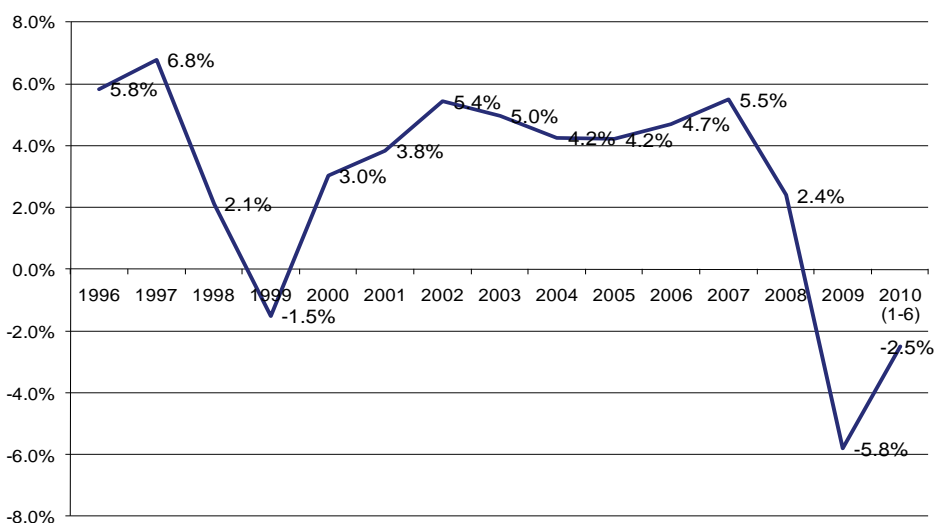
Naznačeni obrazovni istraživački potencijali svakako nisu neutralni u odnosu na regionalna kretanja u gospodarstvu. Promjena sintetičkih pokazatelja regionalnog rasta i razvoja mogu nastati fizičkom promjenom faktora i/ili tehničkim napretkom. U svježe je faktore ugrađeno i novo znanje što bi uz rast produktivnosti impulsiralo dinamiku rasta regionalnih makroagregata.

Kretanje makroagregata javlja se kao posljedica kombinacije proizvodnih faktora i efikasnosti. Klasična i tehnološka infrastruktura čini centripetalni milje za regionalnu alokaciju faktora i značajnim je dijelom sadržana u uvjetima proizvodnje i samoj proizvodnoj funkciji. Tehnološka je infrastruktura pretpostavka kvalitetnijeg rasta i proizvodne snage, fizičkog i ljudskog kapitala.

Rast obrazovnih, znanstvenih i istraživačkih potencijala svoj eho trebao bi imati u gospodarskom rastu. U ovom kontekstu je uputno sagledati korelacijsku

vezu i doprinos tehnološke infrastrukture gospodarskom rastu te ocijeniti korelaciju između troška i koristi. Ukupna izdvajanja za obrazovanje, znanost i istraživanja ekonomskih i socijalnih fenomena u Hrvatskoj imaju tendenciju rasta. Postavlja se pitanje je li to korespondentno i s njihovim doprinosom rješavanju razvojnih fenomena u Hrvatskoj. Evidentan je dinamičan, fizički gledano, rast poduzetničke funkcije, broja gospodarskih subjekata, i promjena njihove strukture prema veličini. Međutim, doprinos rastu nije bio kontinuiran a ni korespondentan, što se vidi iz dinamike rasta BDP-a. (Graf 8.)

Graf 8. Stope rasta BDP-a u Hrvatskoj (cijene iz 2000.)

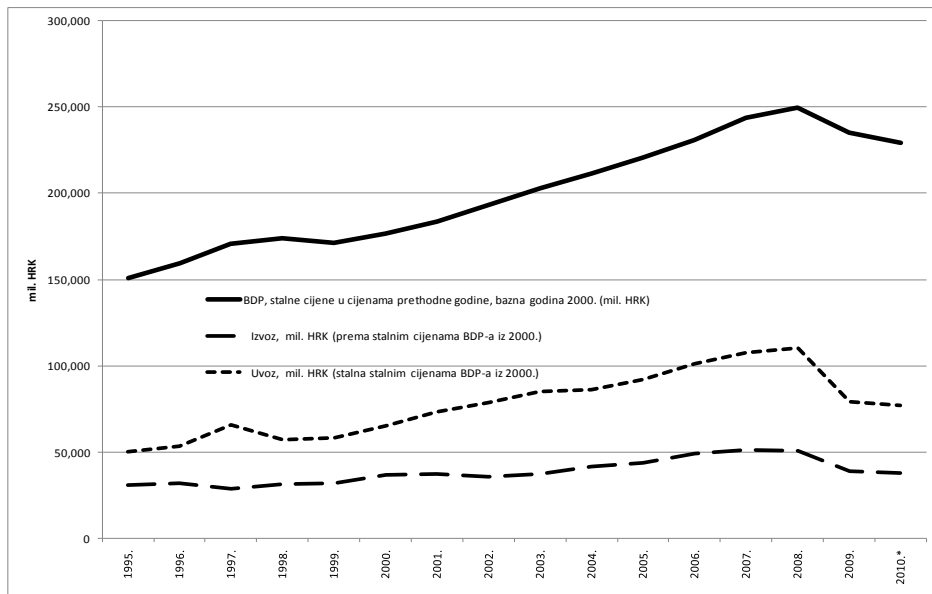
Izvor: DZS

Graf 8. upućuje na izražena kolebanja u dinamici rasta pa i relativno nisku prosječnu stopu rasta BDP-a (2,9%) u proteklih 15 godina. Naznačena prosječna stopa rasta se nastavlja na stagnantni rast 80-tih godina i izraženi tranzicijski i ratni pad (oko 40%). Uz pretpostavku da su očuvani kapaciteti izvan ratne zone i u smanjenom obujmu tržišni udjeli, to je otvaralo prostor za dinamičniji rast. Dinamičniji rast bi u kraćem vremenu omogućio dostizanje predratnih razina BDP-a po stanovniku i zaposlenosti stanovništva. Svakako da se globalni nacionalni podaci različito reflektiraju na regionalnu strukturu Hrvatske.

U razdoblju od 1995. do 2010. godine rast se uglavnom temeljio na uslužnom sektoru dok je udio prerađivačkog sektora u strukturi značajno opadao. Zbog naznačenih oscilacija prerađivački je sektor uz kvantitativno smanjivanje svoga značaja utjecao i na minorne tehnološke promjene. Zaostajanje prerađivačkog sektora se odražava na rast BDP-a, zaposlenost i međunarodnu razmjenu Hrvatske. (Graf 9.)

Posebno valja napomenuti da bi u prerađivačkom sektoru trebale dominirati tehničke struke i znanja što bi se snažno reflektiralo na procesne i proizvodne inovacije.

Graf 9. BDP i vanjsko-ekonomska razmjena (cijene 2000. godine)

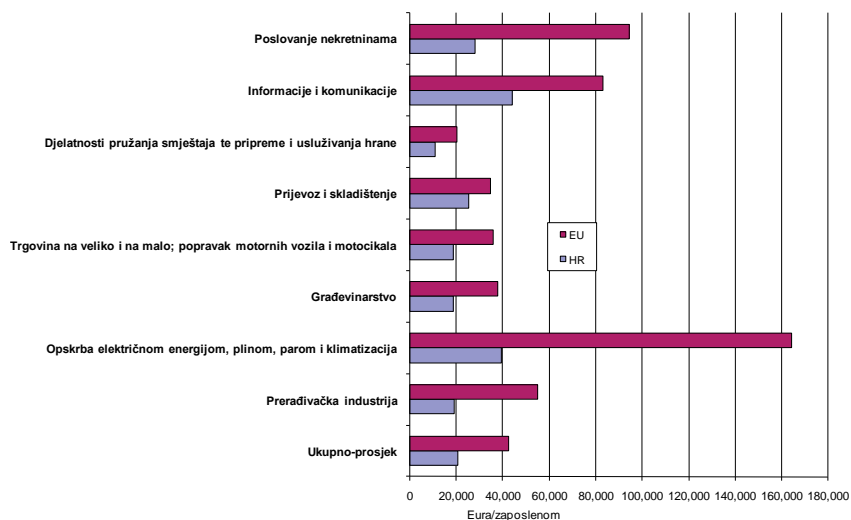

Izvor: DZS

U razdoblju od 15 godina prosječna godišnja stopa rasta BDP-a od 2,9% je dovela do realnog apsolutnog porasta od oko 70% (nominalno 3 puta), dok je istovremeno inozemni dug nominalno porastao preko 15 puta, državni proračun 5 puta, uvoz oko 3 puta i izvoz oko 2,3 puta. Očito se zaduživanje alociralo u sektor unutrašnje neproizvodne potrošnje, a ne u investicije i rasta.

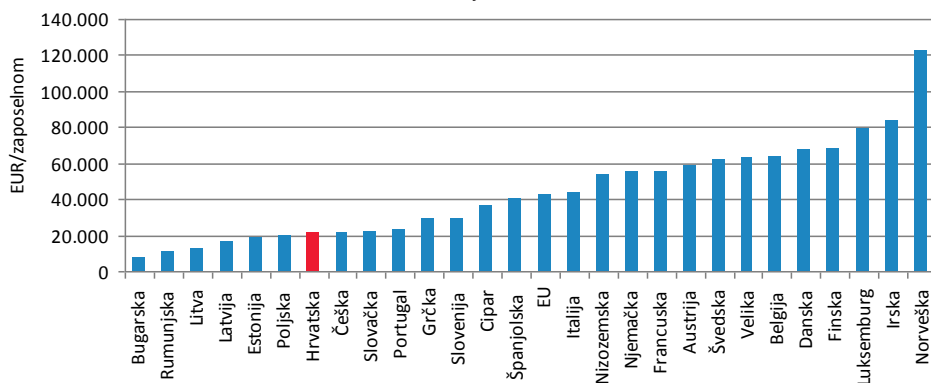
Relativno niska ulaganja u razvoj i nove tehnologije se odražava i na proizvodnost (Graf 10). Značajno veća skrivena nezaposlenost u odnosu na značajnije europske partnere stvara tržišnu inferiornost hrvatskih proizvođača. To se ogleda i u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti po zaposlenom. (Graf 10. i Graf 11.)

Graf 10. Produktivnost rada po zaposlenom po odabranim djelatnostima u Hrvatskoj i EU (Bruto dodana vrijednost/radniku)¹²

Izvor: Eurostat pocketbooks, Key figures on European business with a special feature on the recession, 2010 edition; DZS, Priopćenje br. 15.1.2., Strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2008., 15. srpnja 2010.

Graf 11. Produktivnost rada po zaposlenom po odabranim zemljama EU i Hrvatskoj (Bruto dodana vrijednost/radniku)¹³

Izvor: Eurostat pocketbooks, Key figures on European business with a special feature on the recession, 2010 edition; DZS, Priopćenje br. 15.1.2., Strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2008., 15. srpnja 2010.

¹² Podaci za EU su za 2007. godinu a za Hrvatsku za 2008. godinu. S obzirom da podaci za EU i Hrvatsku nisu bili usporedivi, autori su podatke za pojedine sektore EU zbrojili da bi se mogli komparirati s podacima za Hrvatsku.

¹³ Podaci za EU su za 2007. godinu, a za Hrvatsku za 2008. godinu

U komparaciji s pojedinačnim zemljama povoljnije stanje je u odnosu na Bugarsku, Rumunjsku, Litvu i Latviju. Interesantno je napomenuti da u odnosu na Europsku Uniju Hrvatske industrije bilježe značajna odstupanja u prerađivačkom, ali i uslužnom sektoru.

4. VEZA INOVACIJA I PODUZETNIŠTVA

Šireći dosadašnja poimanja inovacije i na polje organizacije i marketinga u razdoblju od 2006. do 2009. godine u Hrvatskoj je bilo oko 40% poduzeća koja su imala jednu i više inovacija. Veličina poduzeća determinira intenzitet inovacijskih procesa. U ukupnom broju velikih poduzeća inovativna sudjeluju sa 73%, dok je to u srednjim 55% i u malim 34%¹⁴. Također valja napomenuti da su inovativni procesi snažnije izraženi u proizvodnim u odnosu na uslužna poduzeća. Značajno je izražena korelacija između procesnih i proizvodnih inovacija pa su procesne inovacije ujedno pokretači i proizvodnih inovacija. Procesne i proizvodne inovacije visoko su korelirane s organizacijskim i marketinškim inovacijama. U strukturi procesnih inovacija najviše sudjeluje (87%) unapređenje postrojenja, opreme i softvera.

Rast tržišnih udjela, posebno na drugim valutnim područjima, je pod utjecajem konkurencije i pozitivno djeluje na inovativne procese. Slijedi da je regionalna strukturna otvorenost bitna determinantna rasta gospodarstva uslijed djelovanja kvalitetnih činitelja.

Ujedno valja napomenuti da su proizvodna poduzeća opredjeljena stvaranju materijalnih uvjeta za vlastite inicijative i inovacije, dok su uslužna poduzeća sklonija pribavljanju raznih oblika znanja na tržištu. Materijalni izdaci za istraživanja i razvoj su korelirala s veličinom poduzeća tako da velika poduzeća sredstva usmjeravaju na vlastite inovacijske aktivnosti, dok mala poduzeća raspoloživa investicijska sredstva usmjeravaju na nabavu tehnologije.

5. ZAKLJUČAK

Na stagnantna kretanja 80-im godina nadovezao se drastičan tranzicijski i ratni pad gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj početkom zadnjeg desetljeća prošlog stoljeća. Nakon toga je uslijedio nedovoljno dinamičan rast što je uvjetovalo relativno dugi vremenski period kompenzacije izgubljenih vrijednosti.

Stihijski i kratkoročni pristup ekonomskoj politici usmjeren je na zatvaranje raskola između ostvarene razine BDP-a i domaće potražnje. U čitavom tom razdoblju finalne namjene su prosječno godišnje bile veće za oko 10% od ostvarenog BDP-a. Debalans se zatvara zaduživanjem i prodajom imovine. Slijedi da su sredstva usmjeravana u potrošnju, a ne u investicije, restrukturiranje gospodarstva i rast.

¹⁴ DZS, Priopćenje broj 8.2.2., 31. svibnja 2010, Zagreb

Po pitanju zaposlenosti apsolutno smo na 10-ak posto ispod 90-e, a strukturalno i tehnološki još i više. U socijalnoj sferi situacija je značajno pogoršana povećanim brojem umirovljenika, posebice onih s povlaštenim mirovinama. Ekonomski odnosi s inozemstvom su kontinuirano pogoršavani.

Zadnjih nekoliko godina ponovno se vraćamo usmjeravanju razvoja kroz osnivanje razvojnih agencija i druge organizacijske forme.

Restrukturiranje i rast gospodarstva Hrvatske ovisit će o svježim faktorima i rastu proizvodnosti. Izvedene komparacije u proizvodnosti, iako ograničenog dometa, upućuju na značajne rezerve u efikasnijem korištenju raspoloživih faktora. Svježi faktori kao bitna determinanta restrukturiranja i rasta i dalje će biti ograničavajući zbog relativno visoke eksterne i interne zaduženosti te prenapregnutosti finalnih namjena BDP-a.

Svakako valja očekivati značajniji doprinos relativno nabujale tehnološke infrastrukture (obrazovne institucije, agencije i slično) dinamici gospodarskog rasta. Osnovno pitanje, o kojem u narednom periodu treba voditi računa, je svakako pretvaranje organizacijske kvantitete u razvojnu kvalitetu. Tome bi trebale pridonijeti krovne institucije koje bi povezivale atomizirane obrazovne i istraživačke centre i na određeni način usmjeravale njihovu programsku i istraživačku orijentaciju.

LITERATURA:

- Bogović, T., (2006.) Utjecaj informatičkog poduzetništva na razvoj Varaždinske županije, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i menadžmenta.
- Bogunović, A., (2002.) Infrastruktura i restrukturiranje gospodarstva, Ekonomski pregled, 53 (9-10) 864.-882.
- DZS, Mjesečno statističko izvješće br. 1, Zagreb, 2010.
- DZS, Mjesečno statističko izvješće br. 8, Zagreb, 2010.
- DZS, Mjesečno statističko izvješće br. 9, Zagreb, 2010.
- DZS, Priopćenje br. 15.1.2., Strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2008., 15. srpanj 2010.
- DZS, Priopćenje broj 12.1.3., Godišnji bruto domaći proizvod od 1995. do 2005., 28. siječnja 2009, Zagreb.
- DZS, Priopćenje broj 8.2.2., inovacije u hrvatskim poduzećima u razdoblju 2006. – 2008.31., svibanj 2010, Zagreb.
- DZS, Priopćenje broj 9.2.9., Zaposleni u pravnim osobama od 2000. do 2007. prema NKD-u 2007., 30. lipnja 2009., Zagreb
- DZS, Statističke informacije 2005., 2006., 2007., 2008., 2009., 2010., Zagreb.

DZS, Statistički ljetopis 2010., Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja, stanje 31 ožujka 2009.

EIM Business & Policy Research, Annual Report on EU Small and Medium-Sized Enterprises, 2009.

Eurostat pocketbooks, Key figures on European business with a special feature on the recession, 2010. edition

Eurostat-Statistical books, European business, facts and figures, 2008., 2009., 2010. edition

HGK, Hrvatsko gospodarstvo 2009. godine, Centar za makroekonomske analize, lipanj, 2010.

HGK-KOMORA ZAGREB, Gospodarska kretanja Grada Zagreba i Zagrebačke županije, siječanj – lipanj 2010.g., broj 42., rujanj, 2010.

HGK-KOMORA ZAGREB, Neki aspekti gospodarskoga razvoja Grada Zagreba i Zagrebačke županije te regije Sjeverozapadna Hrvatska od 2005. do 2009. godine, s osvrtom na 2010.

HUB Analize, Financiranje malih i srednjih poduzeća u krizi, između želja i mogućnosti, broj 22, ožujak 2010.

Zakonu o računovodstvu (NN 109/2007.)

www.dzs.hr

<http://www.hgk.hr/wps/portal>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>